

Fr.R. Kreutzwaldi nim.
Eesti I-S. Kirjandus-
Raamatukogu

58,8998

VABA HARIDUSTÖÖ

IV

SISU:

Määrus rahvamajade korraldamise kohta.

O. Tolvase järele Linda Laarman: Öpiringidest.

R. Kangro-Pool: Teatrite repertuaari teooria.

Prof. dr. A. H. Hollmanni järele G. Puu: Kristen
Kold.

Toimetusele saadetud raamatud.

R. Engelbergi aineil K. Otto: Hääldeamis- ja ilu
lugemiskunstist. (Järg.)

Oktoober

1931

EESTI HARIDUSLIIDU AJAKIRI
VIIES AASTAKAIK

Üleskütse üldiseks hõimupäeva pühitsemiseks.

Läinud aastal pühitsesime Eestis teist hõimupäeva, missugust soomlased ja ungarlased pühitsenud juba kolm aastat. Mõte, pühendada üks päev aastas eriliselt, üheaegselt soomeugri rahvastepere ühtekuuluvuse mõttele, on leidnud sooja osavõttu kõigis hõimumaistes. Ja nagu läinud aastal kokku lepiti, pühendavad soomeugri hõimud iga aasta oktoobrikuu kolmanda laupäeva ja pühapäeva üksteise meeletuletamisele. Käesoleval aastal siis 17. ja 18. oktoobril.

IV Soome-Ugri Kultuurkongressil Helsingis leidis hõimupäeva pühitsemise mõte elavat poolehoidu ja üksmeelselt kinnitati läinud aasta otsus.

Hõimurahvaid köidavad igivanad sidemed — ühine algupära. Küll on hõimurahvaste saatus olnud vägagi erinev: oleme palju muutunud verelt ja keelelt, kuid meil on teadvus, et kunagi oleme olnud üks rahvas. Seda teadvust pole meil teiste rahvaste suhtes, nendegi suhtes mitte, kellega oleme kõrvu elanud, kellelt oleme laenanud, kellele oleme laenanud... Oleme ühise kännu võ-

sud — see tõsiasi on siduvam, kui kõik erinevused.

Et hõimupäev tõsiselt meie maal moodustuks rahvustunnet süvendavaks, teiste soomesugu rahvastega tutvunemise pidustuseks, kutsume üles kõikide koolide ja õppeasutuste juhatajaid, õpetajaid ja õpilasi, noorsoo seltse ja teise kultuurilisi organisatsioone, isamaalisi sihte taotlevaid ühinguid, kaitseväge, kaitseliitu, kodukaitset, usulisi organisatsioone ja üksikuid kaaskodanikke korraldama mainitud päeval selgitavaid loenguid ja ettekandeid ning üldiselt rahvapidusid. Pidude korraldajaid palume tellida juhatuses ja pidudel levitamiseks Eesti Hõimu hõimupäeva numbrit ja Välis-Eesti Almanakkid, kui ka hõimumärke, mida müüakse hõimutöö toetamiseks ja sugulasrahva liivlaste aitamiseks; eriti nende rahvamaja ehituse lõpuleviimiseks.

Eesti rahvustunde ja meie rahvusliku hariduse rikastamiseks on viljakas läbikäimine hõimurahvastega Eesti rahval olnud alaliseks jõuallikaks. Kujunegu selgi aastal hõimupäev laiaades rahvahulkades üle kogu maa rahvustunde ja hõimuaate pidupäevaks.

1. K. Päts, riigivanem,
2. K. Einbund, riigikogu esimees, Haridusliidu esimees,
3. A. Mõttus, doktor, ministri abi,
4. J. Kukk, piiskop,
5. Aleksander, metropoliit,
6. A. Kerem, kaitseminister,
7. J. Hünerson, kohtu- ja siseminister,
8. J. Piiskar, hariduse- ja sotsiaalminister,
9. M. Pung, majandusminister,
10. J. Köpp, Tartu ülikooli rektor,
11. J. Jaakson, Eesti Panga president,
12. M. J. Eisen, professor,
13. J. Kana, Tallinna koolivalitsuse juhataja,
14. A. Uesson, linnapea,
15. Ed. Vilde, doktor, kirjanik,
16. J. Roska, kindral, kaitseliidu ülem,
17. M. Raamot, kodukaitse esinaine,
18. M. Under, kirjanik,
19. A. Tupits, peatoimetaja,
20. E. Laaman, peatoimetaja,
21. G. E. Luiga, peatoimetaja,
22. J. Tamm, professor, Tallinna Konservatooriumi direktor,
23. H. B. Rahamägi, professor, karskusliidu esimees, usuteaduse dekaan,
24. P. Ruus, kolonel, Eesti loomaarstide ühingu esimees,
25. A. Veiderman, As. „Fenno-Ugria“, juhatuses esimees,
26. K. Jürgenson, As. „Fenno-Ugria“ juhatuses liige,
27. G. Ollik, As. „Fenno-Ugria“ juhatuses liige,
28. H. Kuusik, As. „Fenno-Ugria“ juhatuses liige,
29. K. Öunapuu, As. „Fenno-Ugria“ juhatuses liige,
30. V. Ernits, As. „Fenno-Ugria“ teaduslik sekretär,
31. E. Martinson, Eesti Õpetajate Liidu juhatuses esimees,
32. V. Päts, Riigi kunsttööstuskooli dir.,
33. G. Ney, hariduse- ja sotsiaalministeeriumi teaduse- ja kunsti osak. direktor,
34. A. Meikop, ÜENÜ juht,
35. E. Pihlak, dr., Eesti arstide seltsi esim.,
36. R. Vallner, Eesti Rohuteaduse seltsi esimees,
37. H. Kompus, Estonia teatri ooperi juht,
38. A. Kask, Ühistegelise liidu juh. esimees,
39. J. Kristelstein, Välis-Eesti ühingu esim.,
40. J. Puhk, kaubandus-tööstuskoja esim.,
41. K. Mauritz, vabrikantide üh. sekretär,
42. O. Köster, asunikude, riigirentnikkude, talupidajate põllumajand. liidu esimees,
43. M. Reisik, Eesti naisliidu esinaine,
44. L. Käbin, Maanaiste Keskliidu esinaine,
45. J. Tederson, Noorte Kotkaste juht,
46. T. Vettik, Lauljate Liidu juh. esimees.

Määrus rahvamajade korraldamise kohta.

Alus: Rahvamajade seaduse § 18 (RT. 53 — 1931).

Hariduse- ja Sotsiaalministeerium, kavat- sedes rahvamajade seaduse alusel panna maksma oma määrusega kindla korra nende korraldamise kohta, saatis selle määruse kava arvamise avaldamiseks ka E. Haridusliidule, Kuna küsimus on suure tähtsusega kõikidele seltsidele, siis avaldame selle täielikult.

Kava:

§ 1. Rahvamajade võrgu kava koostab linnades linnakoolivalitsus ning maal ja alevites maakoolivalitsus, kusjuures vähemad linnad, millel ei ole oma iseseisvat koolivalitsust, kuuluvad rahvamaja võrgu kava koostamise suhtes vastava maakoolivalitsuse alla.

§ 2. Rahvamajade võrgu koostamisel tuleb linnakoolivalitsustel kuulata ära linnas asuvate seltskondlikkude organisatsioonide arvamusi ja seisukohti, kuna maakoolivalitsused koostavad rahvamajade võrgu kava valla- ja aleviomavalitsuste, vähemate linnade omavalitsuste ning seltskondlikkude organisatsioonide sellekohaste ettepanekute põhjal.

Omavalitsuste ja seltskondlikkude organisatsioonide seisukohtade ja soovide koostamiseks rahvamajade võrgu suhtes tuleb maakoolivalitsustel korraldada tarbekorral nõupidamisi kohtadel üksikute raioonide järgi kui ka kokku kutsuda omavalitsuste ning seltskondlikkude organisatsioonide esindajate ülemaakondlisi nõupidamisi.

§ 3. Rahvamajade tegevuspiirkondade suuruse määramisel on vaja pidada silmas rahvamajade ülesannet — olla kultuuri- ja haridustöö keskkohaks väljaspool kooli ja koduks oma tegevuspiirkonna hariduslikkudele asutistele ja seltskondlikkudele organisatsioonidele ning võimaldada haridus- ja kasvatustöö jätkamist kõigile kodanikkudele.

Sel asjaolul peab olema rahvamajade võrk niivõrd tihe, et rahvamajad oleksid kodanikkudele kättesaadavad, — külad ja asulad ei või olla rahvamajast üle 15 km. kaugusel,

välja arvatud väiksemad saared ja soodega või metsadega eraldatud maakohad:

Arvestades majanduslikku kandejõudu üldse ning suuri kulusid, mida nõuab rahvamajade ehitamine, ei või rahvamajade tegevuspiirkonnad olla ka liig väikesed, — rahvamajade tegevuspiirkonna raadius ei või olla normaalselt alla 7 km.)*

Kuna rahvamajade tegevuspiirkondade suurus on sõltuv suurel määral kohapealsetest oludest, siis tuleb tarvitada eelmistes lõikudes tähendatud norme rahvamajade tegevuspiirkondade suuruse suhtes üldjuhendina rahvamajade võrgu kava koostamisel, lõplikult otsustatakse aga rahvamajade tegevuspiirkondade suurus rahvamajade võrgu kinnitamise korras.

§ 4. Rahvamajade tegevuspiirkondade määramisel tuleb arvestada kohapealsete kultuurelu keskkohadega, uute keskkohadete edaspidise kujunemise võimalustega, olevate rahvamajadega, avalikkude algkoolide võrguga, rahva tihedusega, teede võrguga ja teiste kohapealsete elutingimuste ja kultuurelu avaldustega, et igaviisi soodustada ja hõlbustada rahvamajade kasutamist kodanikkudele. Samade asjaoludega tuleb arvestada ka rahvamajade asupaikade määramisel.

Rahvamajade tegevuspiirkondade määramisel ei ole mõeldud omavalitsuste tegevuspiirid.

§ 5. Rahvamajade võrgu kavva tuleb võtta käesoleva määruse §§ 1, 2, 3 ja 4 tähendatud asjaoludel ja korras kõik olevad rahvamajad (seltsimajad), kelle ülalpidajad avaldavad selleks oma nõusoleku ja annavad ühtlasi lubaduse või kohustuse edendada nendele kuuluvate rahvamajade tegevust. Rahvamajade seaduses tähendatud ülesannete ja nõuete kohaselt.

*) Oma vastuses soovitas Haridusliit võtta 7 km. asemele 5 km. Toimetus.

§ 6. Ringkondade suhtes, kus rahvamajad puuduvad, on rahvamajade võrgu kava koostamisel vaja võtta kaalumisele, kas ei oleks võimalik ühendada rahvamaja koolimajaga, kasutades selleks Avalikkude algkoolide seaduse § 52 (R. T. 46 — 1931) tähendatud võimalust, kui koolimaja vastab nõuetele, mis tähendatud Määruses avalikkude algkoolide hoonete ehitamise kohta §§ 43—47 (R. T. 11 — 1930) või kui koolimaja on võimalik kohandada neile nõuetele vastava ümber- või juureehituse korras, — ning jaataval korral võtta rahvamajade võrgu koolimaja.

Samuti on vaja kaaluda vallamajade ja teiste hoonete (endised härrastemajad, endised koolimajad ja teised riigile või omavalitsustele kuuluvad, kuid kasutamata seisvad majad) või nende ruumide kasutamise võimalusi rahvamajadena ning arvestada nende võimaluste kasutamist rahvamajade võrgu koostamisel, kui ka rahvamajade ehitamise võimalusi koos ühistegeliste asutistega.

§ 7. Rahvamaja asupaik peab olema võimalikult rahvamaja tegevuspiirkonna keskkohtas.

Peale käesoleva määruse § 4 tähendatud asjaolude tuleb rahvamaja asupaiga määramisel silmas pidada ka maaala saamise võimalusi rahvamaja jaoks (eeskätt Omavalitsuste ja üldkasulikkude organisatsioonide maaga varustamise seaduse põhjal, R. T. 16 — 1931), kui ka olevaid hooned (§ 6); mida võiks kasutada rahvamajadena või ümberehitada rahvamajadeks.

§ 8. Rahvamaja asupaik peab olema kuiv ja võimalikult kõrgem oma ümbruskonnas ning eemal nendest asutistest ja ettevõtetest, mis võivad segada haridus- ja kasvatustööd rahvamajas või mõjutada (eitavate elunähtustega) eitavalt rahvamajas töötavaid kodanikke.

§ 9. Käesoleva määruse §§ 1—8 põhjal koostatud rahvamajade võrgu kava esitatakse maa- ja linnakoolivalitsuste poolt vastavatele maa- ja linnavalitsustele vastuvõtmiseks ning viimaste poolt vastuvõetud võrgu kava saadetakse kinnitamiseks Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile. Rahvamajade võrgu kinnitab Hariduse- ja sotsiaalminister kokkuleppel Põllutöoministriga.

§ 10. Rahvamajade kohta Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt antava vormi järgi ning võrgu kava esitatakse Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile selle vormi järgi ühes eksemplaris, kuna teine eksemplar jääb vastavale maa- või linnakoolivalitsusele.

§ 11. Ülevaate saamiseks rahvamajade

võrgu kavva võetud rahvamajade seisukor-
rast esitatakse Hariduse- ja sotsiaalministeeriumile ühes rahvamajade võrgu kavaga teateteleht rahvamajade kohta Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi poolt antava vormi järgi.

§ 12. Käesolev määrus on maksev ka rahvamajade võrgu muutmise või täiendamise kohta.

Teated Nr.

rahvamaja (seltsimaja) kohta.

1. Rahvamaja asutati aastal

2. Rahvamaja omanikuks on

3. Rahvamaja asupaik
(maakond)
(vald, alev või linn)
(küla või kooliringkond)

4. Rahvamaja postiaadress:

5. Rahvamajale lähem raudteejaam või sadam, millega ühendus kõige soodsam ja selle kaugus rahvamajast km.

6. Rahvamaja tegevuspiirkond (millised vallad, kooliringkonnad, külad, alev, linn kuuluvad rahvamaja tegevuspiirkonda)

7. Rahvamaja on
(ühe-, kahe- või kolme kordne)
(puust või kivist)
(dikk, meelit) (lai meelit)

8. Rahvamaja saal ja selle sisseseaded:
 - a) saali suurus (ilma näitelavata)
(dikk. meelit) (lai meelit)
 - b) kas on alaline näitelava ja selle suurus*)
 - d) (kas on eriruum) koht orkestri jaoks?
 - e) kas on rõdu?
 - f) milline on saali sisseseade (toolid, pinnid, võimlemise riistad j. t.)

- g) palju mahub inimesi (normaal arv): saali

*) Seda punkti soovitas Haridusliit täiendada küsimustega: 1) kas on näitelava ruumid tege-
laste jaoks? 2) kas on näitelaval ruum dekorat-
siooni, rekvisiitide ja kostüümide hoidmiseks?
Toimetusele.

....., rõdule, b) milline on saali valgustus (elekter, petrooleum j. t.) ...

i) kas vastab saal rahvamaja saali nõuetele? eitaval korral, millised on saali suuremad puudused? *)

9. Kas on rahvamajal: a) jalutusruumid? b) einelauaruumid? d) lugemisto- ja raamatukoguruumid? e) harjutusruumid (laudukoorile, orkestrile j. t.) f) muud tarvilikud ruumid (nagu majahoidja korter, riiehoiuruumid)?

10. Kes on rahvamaja kasutaja (hariduslikud organisatsioonid, ühistegelised asutised j. t.) ning millised on olnud rahvamaja kasutamise tingimused (vastavate ruumide üürimisel pikemaks ajaks ühiskaupluste, ühispankade j. t. jaoks, ja ruumide kasutamisel loengute, kursuste ja pidude korraldamise puhul)

11. Millisteks otstarveteks kasutatakse rahvamaja (raamatukogu, loengud, kursused, peod, ühistegelised asutised j. t.)

12. Kas on rahvamaja juures: a) aed või rahvapark? b) spordi- või mänguplats? d) kas on võimalused nende asutamiseks (maa-ala seisukohalt)?

13. Kas vastab rahvamaja ajanõuetele ja suudab rahuldada ringkonnas asuvate organisatsioonide ja asutiste huve ja vajadusi?, eitaval korral — millised on rahvamaja suuremad puudused??

14. Millised on väljavaated ja võimalused rahvamaja paremaks korraldamiseks ja tema tegevuse arendamiseks?

Täiendavalt teateid

„ „ 19 a.

(Teadete andja allkiri).

Lisa: maja ja lava täielik plaan.

*) Haridusliit soovitas samad küsimused esitada ka näitelava kohta. Toimetus.

rahvamajade võrk.

Täiendavaid teateid.	Võimalused rahvamaja chitamiseks (vabade majade olemasolu, nagu end. härrastemajad, magastadid j. t. maa saamise võimalused, kogutud rahasummad ja materjalid).		
Kui rahvamaja tegevuspiirkonnas puudub iseseisev rahvamaja, siis milline maja on võetud võrku rahvamaja asutamiseks (koolimaja, vald, linn, küla või ühistegelise asutise ruumid) selle maja ja ühiknime nimetus.	Rahvamaja teatelehe Nr.		
Rahvamaja tegevuspiirkonnad (tegevuspiirkonna nimetus, vallad, linnad, külad, asulad ja kooliringkonnad, millised kuuluvad rahvamaja tegevuspiirkonda.	Rahvamaja nimetus ja ühiknime (rahvamaja nimetus, mis jääb rahvamaja ametlikuks nimetuseks, pärast rahvamaja võrgu ja ühiknime asutise ametlik nimetus).		Jätkekorras Nr. Nr.

Õpiringidest.

(O. Tolvase järele Linda Laarman.)

Õpiringide tegevus on tõeline haridustöö, nende liikmed arendavad iseendid ja õpetavad ning kasvatavad teisi. Ringide töö ei ole vaid üksi teadmiste hankimine — see on ka tunnete arendamine, kommete õppimine, iseloomu moodustamine ja kasvatamine. Ühiskunde ärkamise, ühise vastutustunde süvendamine, kohustuste tajumine ligimeste, ümbruse, rahva ja maa vastu, need on eesmärgid, milleni õpiringide kaudu tahetakse jõuda.

Milline on siis õpiringide töö?

Õpiringide töö on rahva, esijoones rahva-noorsoo oma, iseseisev, vaba enesekasvatuse ja haridustöö, kus korraldatud järjekindel lugemine — hea teadusliku ja ilukirjanduse — on tähtsamaid abinõusid, aga kus ka arendavajaviide — jutujamine, kõned, referaadid, laul, mäng, deklamatsioon jne. — liikmeid äratab, arendab ja harib.

Õpingid võivad tegutseda väga mitmel viisil. Ringid peavad ise leidma need vormid, mis neile sobivad ja tarvitama neid viise, mis neile on vastuvõetavamad ja paremaid tulemusi lubavad.

Õpiringi töö kordaminek ripub sellest, kuidas ta oskab leida ja tarvitada selliseid õppimis- ja ajaviitevorme, mis on sobivad just selles eas ja arenguastmes olevaile inimesele, kes kuuluvad ringi.

Kuidas asutatakse õpiring?

See võib sündida väga mitmel viisil. Näiteks nii:

Isikud, kes innustunud on õpiringi asutajana, nii siis õppimist, haridust ja enesekasvatust harrastavad, korraldavad asutamiskosoleku. Kutsutakse hulka isikuid, kellest teatakse, et need on võimelised selliseks tööks. Keegi asja algatajaist esitab asja, seda kokkutulnuile selgitades. Seda harutatakse, selle üle vahetatakse mõtteid ja ringi asutamine otsustatakse. Siis korraldatakse ringi tegevus, nagu allpool seletus järgneb.

Teine viis, mida võib kasutada heade tagajärgedega rahvaülikooles, mitmesugustes õppeasutistes, haridusseltses ja mujal, on järgmine:

Esiti peetakse iseõppimisest ja õpiringidest loeng või referaat. Kui asi publikumile on ennegi tuttav, ei tarvitsegi seda teha alati. Siis tuuakse esile paber, kuhu on kirjutatud, et asutatakse õpiring; et ringi juhatajaks saab see ja see isik (keegi õpetajaist, raamatukoguhoidja ehk keegi muu usaldatav ja võimeline isik); et õppeaineks saab see ja

see (mainitakse aine), need, kes soovivad astuda ringi, kirjutagu oma nimi paberile. Kui on saadud tarvilik arv nimesid (5 ja 6 juba aitavad, maksimum 20—30), peetakse ringi asutav kosolek ja korraldatakse tegevus.

Nii toimetades võidakse saada sündima küllalt elujõuline õpiring. Tihti nii raske ringi juhataja valimine on juba eeskätt sooritatud. Õppeaine on ringijuhatajale meeleepärane. Ja ühistöhe liitused vaid need isikud, kes soovivad õppida just seda ainet, mis on otsustatud võtta käsiteldavaks.

Kui ringi juhataja kohale ei ole eeskätt kedagi teada, on selle valimine nõudlik, tähtis toiming. On hea, kui saadakse juhatajaks vähe kogenum ja arenenum isik. Veel parem on, kui temal on vähe enam mõju ja autoriteeti, sest selle tõttu võib ta asjad hästi minema seada ja ringi liikmed täidavad meelsasti kõik oma kohustused ning ülesanded. Aga ta ei pea mitte igal tingimisel olema kõrgesti haritud isik. Juhataja mõõdapääsmatud omadused peavad olema harrastus, huvi, püsivus ja täpsus. On tal need omadused, õnnestub kõik hästi ja õpiring toimib elavalt, innukalt ja heade tagajärgedega.

Õpiringi juhataja ülesanded, ehkki tähtsad, ei ole siiski rasked ega ülesaamatud, kui ringijuhataja oskab oma töö korraldada osavalt ja saab aru oma seisukohast õpiringis. Ta peab püüdma olla seltsimees seltsimeeste hulgas, kes määrab ja korraldab vaid siis, kui seda tarvis on. Ringi liikmed peavad ise vähehaaval õppima iseseisvalt pidama hoolt oma ülesandest, mis neil on ringis. Ringi juhataja seisab kõrval siis, kui asjad lähevad iseenesest ilma tema segamata. Ta katsub toimida nii, et teisedki õpivad olema ringi juhatajaiks ja et tööd sujuvad ilma tematagi. Ta juhatab ja annab nõu meelsamini üksikult, ei hulga seas, nii et kõik näib minevat ringi liikmete omal algatusel ja jõul.

Ringi juhatajale abiks valitakse juhatus. See võib olla 2—5-liikmeline. Igal juhatuseliikmel on oma eriamet (abijuhataja, raamatutehoidja, laekur jne.). Ringi liikmed võidakse jagada väikestesse rühmadesse eriliste tööde puhul (raamatukogutoimikond, muusikatoimikond, ilulugemistoimikond, mängutoimikond jne.) ja määrata juhatuseliikmeist üks ehk teine selle ehk teise toimikonna juhatajaks. Seesugune korraldus võib olla suureks kasuks ringi liikmete harrastuste ärkamisele ja end ringis koduselt tundmisele. Võimali-

kult mitmekülgne võimetekohane tegevus rahuldab, väimustab ja suuremal määral arendab. Oleks hea, kui ringis ei oleks palju selliseid tegevuseta liikmeid, kes vaid kasutavad seda, mis teised teevad ja kõrval seistes seda arvustavad.

Õpiring peab endale seadma kokku määrused ehk normid, millede järgi tegevuse üldine suund peab minema. Määrused on tarvilised, et tegutsemine ei oleks peatult ekslemine ja et kõigile oleks selge ringi otsarve. Valitud juhatus kohustatakse seadma kokku määrustik, mis järgmise koosoleku poolt harutatakse läbi ja siis vastu võetakse. Võidakse heaks kiita määrused juba esimeselgi koosolekul, kui on käepärast õpiringide üldine määrustik, mille järele kerge vaevaga moodustatakse oma määrused.

Määrused peavad heaks kiidetema ka selle seltsi poolt, kuhu õpiring sektsioonina kuulub ehk õppeasutise poolt, mille õpilasi ringi liikmed on. Täiesti iseseisvad ringid, mis ei kuulu kuhugi organisatsiooni, võivad saata oma kodukorra heakskiitmiseks E. Haridusliidule.

On tarvilik ka aasta töökava kokkuseadmine. Siis määratakse, millal peetakse koosolekuid, millal pühi ja pidusid, mis õppeaineid kavatakse võtta läbi jne.

Parem on hoida õpiringi liikmete arv väiksemana. Õppetöö on puudulik liig suure hulgaga. Kui osavõtjaid oleks enam kui 20—30 isikut, asutatagu teine ring. Eri ringid võivad ju küll korraldada ühiseid pidusid ja koosviibimisi.

Õppimiskoosolekuid peab ring talvel pidama vähemalt kaks korda kuus. Enamail juhuseil oleks neid parem pidada kord nädalas. Tööaasta alatakse sügisel ja lõpetatakse kevadel. Suvel on parem sellest tegevusest puhata.

Ringi töö võiks korraldada järgmisel viisil.

Kui on otsustatud, mis ainet hakatakse õppima, hangitakse raamatud, nii et iga liige saab omale eksemplari. Ilukirjanduslikke teoseid võib olla mitme peale üks. Need võivad olla ka ringi omandus, mida liikmed laevavad lugemiseks. Aga õpperaamatud, mida tahetakse lugeda nii, et osatakse, peavad olema igal liikmel oma. Koosolekul määratakse, kui palju ringi liikmed peavad lugema õpperaamatust järgmise koosolekuni. Kõik loevad sama palju ja sama kohani. Ilukirjanduslikkudest teostest antakse ka vastavaid ülesandeid. Igaüht kohustatakse korda mööda aja ja võimete kohaselt, kas lugema või seletama loetavat ilukirjanduslist teost. Sellist sundimist, mis ehk hirmutaks mõne ara liikme ringist minema, ei tohi tarvitada.

Järgneval koosolekul kontrollitakse ülesantud õppetükk ühel või teisel viisil. Võidakse teha nii, et juhataja küsib ja seltsilised vastavad. Ehk valitakse igale koosolekule uus juhataja, kes sooritab küsimise. Koosoleku juhataja valitakse siis eelmisel koosolekul järgneva jaoks, nii et on aega valmistamiseks. Ehk küsitakse korda mööda. Võib ka loetu üle mõtteid vahetada. Selline juhtumine selgitab asja mitmekülgelt, toob esile sõnavõtjate oma mõtteid ja on eriti suure arendava tähtsusega, kus seda on võimalik korraldada.

On veel eri viise lugemise korraldamiseks ringides.

Algavad ringid võivad anda oma liikmeile küsimused koju ja õpilased kirjutavad vastused kodu valmis ja loevad need ette järgmisel koosolekul.

Juba arenenumal astmel tehakse nii, et määratakse ette vaid loetavad leheküljed, aga küsimused ringi juhataja esitab alles koosolekul. Kõik on kodu asjasse süvenenud ja kirjutavad vastused nüüd mälestuse järgi. See viis on isenesest mõista vähe raskem, aga kindlasti palju arendavam, kuna siis igaüks peab loetu kindlamini pidama meeles ja rühmitades asjad õiges järjekorras võib kutsuda need esile millal tahes.

Mis neist õppimisviisest ühelegi ringile paremini sobib, ripub sellest, kui arenenud ja selliseks tööks harjunud on liikmed. On soovitatav alata kergemaga, peab siis aga siirduma nõudlikumale ja arendavamale õppimisviisile. Sest samuti nagu liiga raske algus väsitab üritaja, samuti ka kauakestev liiga kerge ja hõlbus töö suretab innustuse ja edasipüüdmise tahte.

On tähelepandav, et mida mitmekülgsemaks ringi tegevus saadakse, seda kindlamini püsib see ja seda suurem kasu on sellest liikmeile.

Kui õpitav raamat on võetud läbi, peetakse väikeksam. Kui ringi juhataja on võimeline selleks, võib tema toimetada küsimise ja kirjutada tunnistuse ehk hangitakse keegi selleks väljastpoolt.

Tunnistused jagatakse lõpupeol ehk kevadisel aastakoosolekul õppeaasta lõpul. Siis tutvustatakse ka publikule ringi ülesandeid ja eesmärke ning ringi liikmed võiks vähe esitada seda, mis nad on õppinud.

Suvel, mil ringi koosolekuid ei peeta, võib teha õppereise ja ühiseid ekskursioone ning võtta osa õppivate suvipäevist ja -konverentsist.

Ringi koosolekuil ei tarvitse tingimata kõike aega istuda õpperaamatu juures. Iga koosoleku jaoks võiks muretseda arendavat, õpe-

tavat, ajaviitlikku ja lõbusat kava, selle järgi muidugi, kuidas sellega saadakse hakkama. Võidakse, kui soovitakse, vähe mängidagi.

Õpiringil on oma tegutsemisel tarvis ka raha. Raha tarvitatakse raamatute ostmisel, tunnistuste muretsemisel jne.

Nii peaks määrama ringi liikmeile aastane liikmemaks. Ring võiks pidada mõnikord ka mõne maksulise peo ja sel kombel hankida summasid tegutsemiseks. Ka võib ring paluda toetust sellelt seltsilt või õppeasutiselt,

kuhu ta kuulub ehk pöörata haridusministeeriumi poole abisaamise palvega.

Mõnedel juhustel on õpiringi juhataja töö selline, et see kuulub maksu alla. Kui ringi juhatajana toimib isik, kes ise on ringi liige ja ise ka teiste kõrval õpib, ei ole põhjust talle juhataja töö eest midagi maksta. Aga kui ta on kõrvalt palutud ja kulutab aega ning jõudu muidu teiste kasuks, peaks ring katsuma oma asja sel viisil korraldada, et võib juhatajale, kui see soovib, maksta koosolekute juhatamise, eriti küsimiste ja tunnistuste kirjutamise eest.

Teatrite repertuaari teooria.

(R. Kangro-Pool.)

Näidendite leidmine, või repertuaari koostamine teatritele on ikka olnud väga raskeks ülesandeks. Sest ega muidu nüüd, kus kõnelatakse teatud kriisist teatrite ja publiku vahekorras, eriti palju ei kaevata, et see või teine näidend polnud valitud õnnelikult, et hooaja kogu kava on ebaõnnestunult koostatud jne. Kui teatrite peremehed oma teatreid näevad tühjadena, siis ei süüdistata teatrite nähtlasi juhatusi mitte nii palju näidendi läbiviimise lavakunstilises nõrkuses, kui just selles, et teos ei suutvat huvitada publikut.

Leidugugi sarnases vaatlemisviisis oma ühekülguse joon, ometigi see näitab, et repertuaar teatris kui tervikus mängib väga suurt osa.

Me teame ju, et teater kui kunstiline tervik muidu üldse ei saa olla, kui vaid koosnedes kolmest tingimata vajalisest elemendist: näidendist (repertuaar), näitlemisest ja publikust. Ükski neist kolmest ei tohi puududa. Või kui üks ehk kaks nendest on nõrgad, sobimatud, siis on kogu tervik nõrk.

Katsume siin saada lühikese ülevaate, misugune osa teatris kui tervikus kuulub repertuaarile (näidendile) ja missugused mõjud ja nähtlasi seda sunnivad valima üht või teist viisi. Teise sõnaga, katsume saada pildi repertuaari teooriast teatrielu üldises teoorias:

*

Repertuaari tähtsusele teatrielus on vaadeldud kaht viisi — selle järele, kuidas teatrit on hinnatud.

Varemate esteetide ja mõtlejate seisukohalt kunsti on vaadeldud kui tugevat võimalik-kõlblist õppevahendit. Eriti kirjanduse ja teatri kohta oli see maksev. Nii Lessing,

Schiller varem, ja hiljem Strindberg, Shaw jne. Selle seisukoha järele teater on kooliks, kus inimene autori poolt arendatud ideid nii hästi sõnade kui ka näiliselt tõelise või idealiseeritud elava elu (näitlemine) järele omandab. Schiller lausubki: „nii tõesti nagu nähtav kujutamine tugevamini mõjub surnud kirjatähest ja külmast jutustamisest, nii tõesti näitelava mõjub sügavamalt ja kestvamalt kui moraaliõpetus ja seadused... näitelava on kõigi avalike asutiste kõrval suurimaks praktilise tarkuse kooliks... on koht, kus rõõm ja õpetuseandmine, rahu ja pingutus ühinevad.“ Lessing: „teatris me ei pea õppima, mis see või teine üksik inimene tegi, vaid mis iga inimene teatud karakteriomadustega teatris antud olukordades teeks.“ Strindberg: „teater on piltildiga piibel nendele, kes kirjutust ega trükkitulusaltd lugeda ei oska; lavakirjanik on nagu jutlustaja lihtrahvale, kes aja mõtteid laialt laotab nii populaarses vormis, et keskklass (kes on teatrite peamiseks publikuks) seda taipab ilma suurema peamurdmiseta. Seepärast teater on kooliks noorsoole, poolehariidusega inimesile ja naistele, kellel on veel madal omadus iseendid petta ja petta lasta.“

Me näeme, et selles vaatlemisviisis repertuaar on palju tähtsam lavakunstilisest elemendist, idee on suurem kui idee esile toomine. Näitleja on autori täielises teenistuses. Ta on vaid väikene tööriist suure väärtuse käsitamiseks. Näitleja kunstiloominguline küpsus on vaid kui küsimus paremast või halvemast tööriistast. Mõista muidugi, et tahetakse ikkagi paremat tööriista.

Selle vaatlemisviisi seisukohalt on repertuaar kõige tähtsam element teatrielus.

Uuemal ajal õpiti suuremini hindama ka näitleja kunstilist tööd. Näitleja isikupärane kunstiline jõuküllasus, tema ekspressioonide dünaamika loob väärtusi kui puhas kunstiline jõud ilma eriliselt vajalike ideede süstemi, õpetlikkuse lektüürita. Autor annab raamistikku, millele näitleja loob mitmekesisel kunstilisi maailmu, kunstilise mõjuväärtusega. Ka nõrgast näidendist, tunduvalt ebahaaravast teosest näitleja loov jõud võib luua momente, mis publiku haarab hingekinnipidavasse kaasaelamisse lavalsündivaga. Teater seega pole kool, vaid kunstinäitus.

Olgu kahtlemata selles vaatlemisviisis väga palju õigust, ometi ei tõrju see kõrvale hea ja õnnelikult valitud repertuaari vajadust. Sest suurimad vaimlised elamusi saame, kui autori ideede kunstiline käsitlus koos näitleja kunstilise loominguvaatlejate vastuvõtu hingelise konstruktsiooni seisukohalt on tabavaimad.

*

Üks või teine autor, kuulus autorgi ühel või teisel ajal ei rahulda. Tähendab, et on publiku juures aluseid, mis repertuaari muutmise, valiku teevad väga vajalikeks.

Pikemas ja kaaluvamas ulatuses on seda vastav ajavaim, mis omaaja lastele südameisse, mõttesse, kogu vaimlisse siseellu dikteerib erilisi huvisid, erilise elumõistmise ja sellekohaselt ka vastavad põnevused ja huvid. See kandub kõikjale, ka teatriellu. Kui teater ei ole kooskõlas ajavaimuga, jätab ta inimesed tuimaks. Siis pole tabatud õiget nooti, mida publiku süda ootas ja mis sünnitaks igatsevaid ärevusi.

Et see meil mõistetav oleks, juhime tähelepanu mõnele suurele erinevale ajavaimule.

Vana-Greeka ja Rooma inimeste elu lõpetas moira, fatum, saatus. See oli usk, see oli verehää, mis meeli kõigest rohkem põnevil hoidis. Me mõistame, et siis ka teater sellele kõige olulisemale, ärevamale oma meeli- ja hingekõitvaid väärtusi ehitas. Saatus probleem käärib kõikides aegades nii tugevasti, et ta alati kuidagi suuri põnevusi tekitab.

Või võtame keskaegse askeesi, ihusurramise mõtlemisviisi, mis kõiges maises nägi kurja ja surmas tõelisse ellu astumist. Jumal, pühad mehed, ihuline kannatus kütkestas selle pooldajaid teatud rõõmumaigulise jubedusega. Kui siis nästel korset puusade esiletoomiselt kerkis rindadele nende katmiseks, kui pattu ja hirmutavat pattu nähti kõigis maistes rõõmudes, ülmat päästvat ja elluvijvat head aga vaid kiriku käsutamistes ja

kuulutamistes, rõõmsalt kannatamises jne., eks me siis mõista, et ka teater võis innu ja meenuga pakkuda kannatuse ülevaid usklike meeleolusid liturgilisis etenduses, moraalitee tüübilisis näidendes jne. Inimesed leidsid neist kõige paremini vastuseid ja kinnitust sellele, mis neis alati selgitust ootas.

Võtame aga askeesile just diametraalselt vastupidise ajavaimulise aastasaja — rokokoo, mil kuulutati ülmat ihuliste-meeliliste naudingute evangeeliumi kõigile, mil kõikide veri lustakalt haaras elurõõmude järele ja elumõistmine seda kõigiti õigustas. Mõtetarkus oli kõige meelelise teenistuses, kirjandus ja kunst orjasid. Erosee hurme, salongide publik teritas vaimu vaid seksuaalteedi vaimurikkas käsituses. Ei ole siis ime, kui teatris veel selle ajajärgu lõpul suurima aplausi ja vaimustuse osaliseks sai näidend, kus mees veenvalt teeb kuulajaile selgeks, et ülekohus oleks, kui tema ilusa naise uimastavad võlud vaid ühe mehe kaisutusesse peaks närtsima. Tolle aastasaja repertuaar peamiselt koosnes elurõõmu vallatuse toonitamisest ja väliselt galantsemisest selle vallatusega, tehes armuelu armatsemise saladuste peenkunstiks. Küsiksime, keda oleks suutnud sellel ajal võluda teatris mõni moraalitee eelmisest ajavaimust, olgugi, et see oleks kokkuseatud ka kunstiliseltki kõige meisterlikumalt. Loomulikult vast ainult kunstiteadlasi ajaloolistes huvides.

Nii võiksime tuua näiteid küll ja küll. Kas või romantika ja sentimentalismi päevad läinud sajandi alul, kus inglipuhtuse tundelikus tugevalt halemeeelitses, nagu Vertheri nutmine kirjanduses, aluse pani sellele, mis inimesed meelelise ajajärgu pohmeluses teispidi liialdustele oli viinud tundmuste vallas.

Me teame, see tundelikkuse laine meil liitrahva juures elas kaua edasi ja üsna hiljutil veel „Jenoveva“ lugu oli menukaks tükkis maalavadel.

Need on suuremad ajavaimulised lainetused. Aga nende abil me mõistame vähemaidki lainetusi. Me teame oma ajast realismi huvisid, sümbolismi-impresionismi esteetilisemaid huvisid ja praegu tunduvat uut kaldumist uue realismi poole. Andrejevi „Mõte“ läinud aastal ei sidunud inimesi, kui seda etendati „Draamastuudio“ poolt, samuti nagu tütarlapsedki enam praegu oma „sügavmõtteluste kaustikuisse“ vaevalt kirjutavad tsitaate sumedast ja kaunilaadsest Noor-Eesti kirjandusväärtusest.

Vananeval realismil pole õnne järele seepärast, et selle voolu kirjanikud oma probleemide selgitamiseks võtsid liialt ajalisi paevaküsimusi, mis nüüd ammu iseenesestmõis-

tetavad, või isegi ammu seljataga. Nii on suure osa Ibseni draamade saatust (Nora) nii ei sobi ka enam „Tuulte pööristes“ Kaarel, kes kord huvi äratas sellega, et võitles koorelahutajate ja laenu- ning -hoiuühisuste eest. Koorelahutajate aeg on läbi ja hoiuühisuste asemel on nüüd pangad päevakorras.

Nii näeme, et sugupõlvedel on oma suuremad sisemised ajavaimlised põnevused ja välised päevaküsimuslikud huvid, milliga repertuaar teatris peab olema kontaktis.

Kui püüaksime katsuda mõistatada, missugune näidendi sisemine vaim, näidendi ideed ja struktuuriline külg sobivaim oleks tänapäeva inimeste sidumiseks, siis küll peame esmajoones mõistma tänapäeva inimese huvide loomu iseäraldusi ja probleeme, mis koostavad uue inimese hingelise elusisu.

See on õige raske ja võib olla vaid aimatav.

Suur sõda ja revolutsioon avastasid küllalt võimsalt, et varem kultuuri poolt kuulutatud vooresed ja ellusuhtumised olid näiliselt küll ilusad, aga täiesti nõrgad, et oleksid suutnud inimesi paremaks, õilsamaks teha, kui nad olid enne nende väärtuste pikaajalist serveeringut.

Inimkonnas löi lõkkele vana toores loom täies ulatuses, ning ühtlasi langes kokku kõik usk seni kuulutatud kultuuri paljuisse vooresse.

Inimkonna südamel ja mõistusel on nüüd vist kõige vähem seda põlemispunkti, mille poole ta tungib ja mis teda ärevil hoiab. Ajalugu elab nii, et kord on vaim peal ja meeled all, ning ümberpöördukt. Herman Keiserling, käsitades tänapäeva inimest, tuleb seisukohale, et meeled on peal ja vaim all (vaim rabeleb otsinguis ja ei leia kindlat suunda oma tungidele).

Sellepärast inimene tegutseb praegu loomastumise tendentsides, vaimline tung retušeerub ja inimene härjastub. See avaldub mitmes tähtsas momendis: 1) üliloomulikus huvipõnevuses spordi kui kehaliste võimete saavutuste vastu; 2) kalduvuses, et varem aväärseks peetud vanadus püüab kramplikult olla noor ja kõik eluead poisikestega tantsus kaasavõitlevad (talle kepsulöömine on aga kindlasti mõistuslikult ja vaimult kerglasem-instinktiivsem, kui vana lamba — oina elutarkus); 3) ääretus huvis kõige ekstravagantse, kõmulise, efektilt rabava ja võimatust võimalikuks saamise vastu (loomu ja ka satub ärevile kõigest, mis pole harilik ta elus).

Siit me mõistame, miks kriminaalsetel lugudel menu kogu maailmas (Landru Pariisis, Sergo Tallinnas), miks „Kolme krossi oope-

rid“ inimesi paeluvad (et ennäe, printside õilsate kirgede asemel kelmid ja sandid laval, olgugi mitte tõelises ooperis!) ja miks kõnelevat masinat uudishimuga paremini kuulatakse, kui kõnelevat inimest (et küll on veider, keera nuppu ja lääl tuleb!) jne. Juurdlev hingeline probleem jääb kõrvale, tähtsuse omab väline tõttavus, kinoline üllatuslikkus ja kergelt rabav sentimentalism. Sellelt seisukohalt valitud repertuaar on suurlinnades eriti menukas, sest suurlinnade publik on aja loomu kandmises tooniandvaim.

„Elu aabitsa“ menu tuli kahtlemata sellest, et seal elutarkuse abc'ks julgelt seatakse see, millest klassitubades ei kõnelda: saa kelmiks ja sa võidad lugupidamise ja seisukoha elus, aga aususega jääd kõigile jalgu. Lastaks aususel seal võita — teos oleks peagi lavalt kadunud.

Kus hüpet on välja harukordsusse ja välja harjumusist, see seob. Toodagu päris loomulik ahv lavale Hamleti ülikonnas ja suru pealuu peos mõtteid mõlgutama, kas olla või mitte olla (nii võib ju ahvi õpetada), siis musttuhat lihtinimest ja suurem osa „paremat seltskonda“ tungib teatrisse seda innukamalt imetlema, kui parimat artisti Hamleti osas.

Alati ja ikka laiu hulki seob ka kõik, milles on erootilises mõttes palju pikantselt töötavat. See on enam-vähem kõikide aegade huvi, sest inimene ka kõige rumalamas arenemise staadiumis on näiteks rõvedamaigulisest anektoodist huvitatud. Armuelu naljad panevad mungadki kihelema. Moralistid, kes avalikult selle vastu vaidlevad, limpsavad keelt salaja veel rohkemgi.

Vaimul on oma kogudus, teatud protsent inimesi, keda rahvas selleks suudab anda. See vaim ei rahuldu pinnapealsusega probleemides, ei pinnapealsusega ka lavalises käsituses. Ainult sellele vaimlisele osale saab ehitada tõelist tunnetesügavat kunstilist teatrit.

Kogemused on näidanud, et see vaimline osa rahvast peitub noores kujunevas õpilaskonnas ja haritud poolkehva keskklassi ridades. Sealt tuleb tõeline teatripublik. Et aga käesoleval ajal haritud keskklass ja õppiv noorsugu aineliselt eriti on vastu seina surutud, siis teatrid kipuvad jääma tühjaks, aga see ei tähenda, et teatrihuviliste arv oleks vähenenud.

Repertuaari koostamisel teatrite juhatused parimagi põhimõtete kindluse juures ei või pidada ainult valitud kõrgekvaliteedilist repertuaari, sest teater on kunstilisele teadusele vaatamata ikkagi ka majanduslik organisatsioon, mis vajab suuri sissetulekuid kas-

sasse. Sellepärast teater peab serveerima ka seda, mis meelitab kokku laia rahvast ja seda „hädad seltskonda“ — esietenduse publikut, keda Julius Bab nimetab „kuldseks sensatsioonipööbliks“, sest et ta vaimuhuvidelt suheldab massiga ühises vees, olles ainult noobilimas supeltriikoos.

*

Mingisugused aja märgid hõljuvad õhus, et meeleline tuhin hakkab jahtuma ja vaim koonduma. Inimeste südamate käärivad kõnelused ja vastuste saamise ihad hakkavad tugevamini sumisema. Probleeme tahetakse ja

nende lahendamist. Natukene muigama paneb üba pilt, millel allkirjaks: „Goethe ja bok-simeister Schmeling, kaks suurimat sakslast“, või midagi sarnast. Kinogi ajab taga psüko-loogilisi süvenemisi ja ajakirjanduses leidub ruumi jälle ka mõistlikule lugemisele.

Kindlasti selle tähe all uut elujõudu oma otsesteks ülesanneteks saab ka teater.

Aga see ei tähenda, et teater võiks mõnusa seisemisega pöörata jälle vanade klas-sikute poole ja harrastada vanu lavakunsti vorme. Ei, ta peab saama templikus uue inimese südame-muredele ja neid oma kunstiga lahendama.

Kristen Kold.

(Prof. dr. A. H. Hollmanni järele G. Puu.)

Kristen Kold sündis kingsepa pojana Thistedis Jütimeal a. 1816. Alul oli talle määratud sama elukutse, mis oli ta isalgi, kuid poja tungival pealekäimisel otsustasid vanemad lasta teda valmistuda kooliõpetajaks. 1834 saadeti ta Snedstedi seminaari, kus ta viibis kaks aastat. Selle järele oli tegev kooliõpetajana perekonnis ning mitmesuguseis kooles. Seal tuli tal võidelda kõiksugu raskustega ja nimelt oma erilise õppemeetodi tõttu, mis iga päheõppimist eitas ning lapsi püüdis kõita jutustistega. Ta töötas natuke aega vaba kooli asutamise heaks, kuid „kõik seadused ja määrused seisid selle vastu.“ Taanis ei võinud saada ta enam ühtki ametlikku kohta, kuna keeldus õpetamast pähe lastele „Balli õpperaamatut“, mille asemel tahtis jutustada isamaa ajalugu ning Ingermanni romaane. Pettumused viisid ta otsusele saata abilisena ning teenrina pastor Hassi, kes misjonärina läks Smyrna. Hassi juures oli Kold kaks aastat ning pärast seda elas ta kolm aastat türklaste keskel raamatukõitjana.

Kui ta tarvilise summa raha oli hoidnud kokku, reisis tagasi kodumaale, sõites laeval Smyrnast Triesti, kust ostis endale neljarattalise käsikäru, mis oli suur küllalt võtna vastu Koldi varandust, ning reisis 200 miili jalgsi Triestist Taani. Reis vältas küll veidi kaja — unbes kaks kuud, ning ei olnud nii sugugi odavam kui posthobustega, kuid Kold nägi nõnda rohkem harilikust reisijast. Kodumaale saabudes algas 1848 a. vabaduse liikumine, ja kui sõda puhkes, andis Kold end vabatahtlikuna üles. Sõda ei avaldanud Koldile mingisugust mõju, seda enam

mõjutas teda aga vabadusliikumine. Selles võis ta näha, kuidas mõjub suur vaimustus. „Ennem“, ütleb ta ise, „oli mul selge, kuidas mõjub vaimustus elava sõna läbi osalt minule, osalt minu kaudu ka teistele üksikult, kuid tol korral nägin terve rahva vaimustust ning tookord tegin ma alles esimese tutvuse rahvusliku vaimuga.“ Tol ajal oli Koldil eluküsimuseks, kuidas säilitada seda rahvuslikku vaimustust rahvas ning kuidas teda äratada nü, et ta kõigi oma liikmetega võtaks osa suurist rahvuslikest küsimusest ning elaks kaasa rahvuslikus ajaloos. Selles uskus ta võivat leida kogu rahva ning selle üksiku liikme rahuldust ning kõrgemat õnne.

Kold tegi alul katse, paludes Füüni saarel Ryslingis elavalt pastor Birkendaliilt, kelle laste juures ta oli kodukooliõpetajaks, luba mõningaid vanemaid talupoisse tohtida võtta vastu, ning kasvatas 1849 aasta talvel nelja täiskasvanud talupoissi pastori kahe vanema poja ning mõnede teiste lähikonnas asuvate pastoripoegade seltsis, õpetas neid osalt ühiselt, osalt eraldi tundides. Katse näis Koldi rahustavat. Igatahes otsustas ta panna maha kodukooliõpetaja kutse ning järgneval talvel asutada endale kool, milleks omandaski oma kokkuhoitud summadega väikese kohakese Ryslingis. Kuna aga tema isiklikud ainelised võimalused koolimaja ehitamiseks ei küünninud, siis pöördus ta Grundtvigi poole, kes temale soovitas pöörduda palvega rahvaülikooli sõprade poole. Grundtvig ise märkis esimesena lehele 100 krooni, ning lähikes aja kestes oli 1200 krooni koos. Kold alustas kohe ehitamist, kus ta ise, kuna talle

terve eluaeg kehaline töö valmistas rõõmu, tegi olulise osa ehitustööst. Peale selle aitasid teda tasuta ümbruskonna talunikud, mis oli talle suureks õnneks, kuna koolimaja ehituseks, ühes enda ja 20 õpilase jaoks ettenähtud eluruumidega leidis tal ainult 2000 krooni, millise summa ta oli saanud osalt endalt — 1000 krooni, ning osalt ülalnimetatud palvekirjaga — 1200 kr.

Kool viiekuise kursusega pidi avatama 1851 a. talvel. Oppuse kestvusel oli nähtud ette koolirahana 20, ning söögi ja üüri eest 40 krooni, kokku 60 krooni õpilasel. Veidi enne kooli avamist seadis Kold kokku järgmise programmi, mille saatis kristlikumeelseile inimesile:

1. Kooliaeg kestab ainult talvel 1. novembrist kuni 1. aprillini.

2. Vastu võetakse 20 õpilast 15—20 eluaastani, kellest leiavad söögi ja öömaja koolis 10, ülejäänud paigutatakse aga ümbruskonna külla. Tasu on 10 riigitaalrit õpetuse ning 20 riigitaalrit söögi ning elukorteri eest. (1 riigitaalri = 2 krooni).

3. Kooli võetakse teenistusse kaks õpetajat, kui kõrge haridusministri nõusolekul õpetajate ülalpidamiseks antakse toetust Sorö Akadeemia summadest.

4. Kooliaeg kestab kaks talve, nii et esimesel suuline, ning teisel kirjalik õppus leiab aset. Kool jaguneb kahte klassi, kummaski 10 õpilast.

5. Õppeaineiks on: a) suulised ettekanded maailma ajaloost üldjoonis, kusjuures on aluseks ajalooline kaart „Fidens Strän“; b) suulised jutustised piibli ajaloost, kusjuures õpilased võivad valida kas Mülleri, Sörenseni või Grundtvigi piibli ajaloo.

c) väljavõtted kiriku ajaloost, erilist tähelepanu pöördes maal asuvaile sektele ning parteidele;

d) Põhjamaade mütoloogia ja Taani ajalugu, esmalt suuliste jutustiste, hiljem Öhlenschlägeri „Nordens Guder“ järele; Mülleri „Taanimaa ajalugu“; Saxo ja Snorre tarvatakse lugemiseks;

e) maateadus; esmalt gloobuse järgi üldjoonis, mille juure põimitakse jutustised mitmesuguseist maist ning rahvaist, siis Taanimaa geograafia statistilisist märkmeist saadelt.

1) Taani kirjanikkude valitud töid loetakse ette 3 tundi nädalas kõnelusõhtuil;

g) laul; erilist tähelepanu kingitakse vanule kangelaslauludele.

Lõpuks jätkatakse õpetust üldiseis kooliaineis, et õpilasi juhtida nende rakendamisele tegelikus elus, kuna teadmisi koolis on õpetatud ainult mehaaniliselt. Ülalnimetatud

kooli- ja ülalpidamisraha — 30 riigitaalrit viie kuu eest, — olgugi et see on arvestatud nii madalalt kui vähegi võimalik, — ületab siiski nii mõnegi majanduslikud võimed, kes oma lastele healmeelidel tahaksid anda põhjalikku haridust. Oleme korraldanud asja nii, et see summa mitmele aastale jagatakse, et näiteks isa, kes nüüd oma poja kooli saadab, esimesel ja teisel talvel ainult 10 riigitaalrit maksab, ülejäägi aga — võimaluse järele 5—10—15—20 aasta jooksul, kuna teine, kelle poeg veel ei ole jõudnud kindlaksmääratud ikka, juba nüüd võib teha algust aastamaksudega, mis õppemaksule hiljem arvatakse juure.

See kool algab oma tegevust 1. novembril k. a. ja sissemakse tehakse igal aastal ikka 1. jaanuaril.

Rüslinge, 1. juunil 1851 a.

Kõige austusega

K. Kold.

Novembri alul 1851 a. avas Kold 15 õpilasega oma rahvaülikooli. Endale võttis ta ajaloolised ained: mütoloogia, kodumaa ja üldajaloo, taani keele ja kirjanduse, kuna abikooliõpetaja loodusteaduslisi ning tegelikke ala — arvuteadust ja kirjutamist — õpetas. Õpilased olid ealt väga mitmesugused — 14 kuni 33 aastani. Kold ei määranud vanuse alammääraks mitte 18 eluaastat, vaid oli — vastupidiselt Grundtvigile — arvamisega, et leeriaeg olevat sobivaim. Kuid esimese talve kogemused näitasid talle, et Grundtvigil oli õigus, tõendades; et rahvaülikool peab olema täisealiste kool. Ka teisisuhteis muutis Kold oma esialgset tegutsemisplaani, või vähemalt loobus käimast kindla plaani järele.

Kui piiskop Monrad temalt küsis, mida ta oma kooliga püüdvat saada kätte, kuna sellel mingit õppeplaani ei olnud, vastas Kold, et kool tahtvat rahvast õpetada: „armastama Jumalat, ligimest ja isamaad.“ „Nii, nii“, ütles Monrad pead raputades, „see on ju väga auväärne siht.“

Pead raputati küll, kuid järele anti süiski. Ministereium andis isegi nõusoleku 300 kr. toetuse määramiseks Sorö Akadeemia summadest, „ehkki õppeplaani küll kuidagi ei võidud kiita, mis ühekülgselt ja vähe terve ning praktilise talupojaseisuse eluarendamiseks arvatud olla.“ Ometi oli seotud selle toetusega ka tingimus, et praostil on õigus kooli tegevust kontrollida ning nõuda aruannet tema tegevuse kohta.

Aastast 1852 kuni 1856 käis koolis, mis vahepeal Ryslingist põhja-õhtupoolel Füüni saatel asuvasse Dalbysse viidi üle, läbisegi keskmiselt 20 õpilast, kes maksid 60 krooni

viiekuise kursuse, ülalpidamise ning korteri eest.

Täisealiste talvekooli kõrval korraldas Kold ka lastele suvikooli, millega tuli vastu neile vanemaile, kes ei rahuldunud tolle-aegse rahvakooli vaimutu pähetuupimisega. Koldi mõju terves ümbruskonnas kasvas aasta-aastalt, ega ole ime, et talle tekkis vaenlasi. Kui Kold oma poolehoidjatega 1856 asutas seltsi, mille sihiks pidi olema vabade lastekoolide asutamine, moodustasid vastased vastuseltsi „Landboforeningen“, mille sihiks seati „ümbruskonna vaimliste huvide

arendamine“, selle all aga mõisteti peaaegu likult võitlust Koldi lastekoolide vaba voolu kui ka Koldi täisealiste rahvaülikooli vastu.

1857 aastal andis nimetatud selts 544 allkirjaga — ehk küll tal ainult 50 liiget oli — haridusministeeriumile märgukirja sisse, milles Koldi ülikooli ühekülgsena, jahkusulise-na karakteriseeriti, kus mitte midagi ei õpetatavat. Märgukiri nõudis, et niisuguselt parteivaimust kantud ettevõtetelt riigi kaitse ning toetus üldavalikkudest summadest ära võtaks. (Järgneb.)

Toimetusele saadetud kirjandus.

Paul Hinnov: Üldajalugu keskkoolidele — Vana-aeg.

164 lk. hind 1 kr. 75 s., köites 2 kr. Eesti Kirjanduse Seltsi kirjastus.

P. Hinnovi õpperaamatus on õnnestunult ühinenud konkreetseid pildid ja õpilastele jõukohane abstraheriv käsitlus. Ajalooline arenemine esineb mitte ainult kergesti maalitud elavas piltlikkuses, vaid õpilase mõistmisse kerkib Idamaa rahvaste, Kreeka ning Rooma kultuuriline ja poliitiline organisatsioon, sidemed teiste rahvastega, saavutused ja ühised erimenüüd meie-aegse ajuga. Seejuures on meetoodiliselt ainestik korraldatud nii, et õpilasel

pole sobiv õppetükki pähe tuupida, vaid talle meeldib õppetükist aru saada ja siis oma käsitluses uuesti seletada. Seda isetegevuslikku suunda aitavad kõvendada peatükkide lõpus leiduvad kordamisküsimused, mis nõuavad raamatus mitteleiduvate järelduste tegemist. Sellisena peaks see õpperaamat tugeval määral edendama arusaamist ajaloo käigust ja kasvatama ajaloolist mõtlemist. Opperaamat on varustatud rohke pildimaterjaliga ja vastab keskkooli õppekavale.

Tsemendi ja betoontööde käsiraamat.

„Estotsemendi“ väljaanne 124 lk. Hind 50 senti.

Häälamis- ja ilulugemiskunstist.

(R. Engelbergi alnel K. Otto.)

(järg.)

Harjutus:

67. kallis, lelle, silla, vali, tuli, telje, valge, tilluke, kõlin, heli, mullikas, salga, tali, salve, sulin, kelmima, palju, vallata, allik.

Harjutatagu häälama l-i esimeses, teises ja kolmandas vältes.

Harjutus:

68. kala, kallata, kalla; mulin, mullike, mulli; leil, lellake, lelle; kulu, kullata, kuldama; läila, lällata, lällama; vala, vallata, valla; pila, pillata, pillama; tibin, tilluke, tillilema; talu, tallata, tallama; võla, võllatu, võlla; kilu, killuke, kildu; sala, salli, sallima; hale, hallitab, halli.

Üldharjutus:

69. Lõhnalisel lilleväljal oli laisal Lillil ilus pilli lüüa, lulli lasta. Laanelt löikas vilepilli, laskis kalli laulu valla. Tuli talv ja luule lakkas — Lillil hilja väljal hulku. Küll oli liiglev lumi ilus, palgi lael kui valge lina. — Luige laul ei ole valgem, lõo lõõr ei ole selgem. Tili-lili, silla-salla. Luulelõngal lühildane lõhn, ja elu laialdane.

r-häälik

on samuti nagu l-gi kõlaline ja ilus häälik, kuid ta häälamine sünnitab juba enam raskust. r-i hääldamisel tehakse järgmisi vigu: 1) ei hääldata teda üldse, 2) hääldatakse

pudisti, 3) hääldatakse liig lamedalt, nii et väärinat peaaegu sugugi ei sünni, 4) hääldatakse segi l-iga või 5) kurgunibu väristamisega. Kõik, kel on mõni nimetatud vigadest, tehku järgnevaid harjutusi hoolega ja täpselt.

Harjutused.

Kes r-i üldse ei häälda või hääldab kurgunibuga, ütelgu sõnu „otri“ ja „patra“, kuid r-i asemel hääldagu d-d, näit.: „o d d e“ „p a t d a“, ja katsugu t ja d-d hästi eraldada. Alguses tehtagu seda aegamööda, pääst ikka kiiremini, lõpuks nii kiiresti kui suudetakse. Seejuures tuleb iseenesest tarvidus r-i hääldada ja lõpuks kujunebki sellest r. Seda tehtagu nii kaua, kui keele ots r-i hääldamist hakkab tundma.

Nüüd ka need, kes r-i hääldavad liig lamedalt, pudiselt või l-iga segamini tehku nii nagu õrritaksid nad koera:

70. Örrrrrrr — — — — — r
örrrrrrr — — — — — r jne.

Kui r on enam-vähem kindel, katsutagu teda siduda vokaalidega:

71. Arra, erre, irri, orro, urru, ärra, örra, j. n. e.
Ara, era, iri, oro, uru, öra, öre, uri, ora, j. n. e.

Pudi r-i ja liig lameda r-i hääldajad lugegu veel järgnevat harjutust, kusjuures r-i katsutagu hääldada õige tugevasti.

Harjutus:

72. kõrbe, sarvi, harva, parras, perve, kõrvu, korratu, kõrge, parsi, lirva, herra, tõrvama, tõrdu, karrane, türklane, hernes, kurn, tarbeid, krabin, kurbus, lärmama, vargus, vanker.

Kes r-i hääldavad liig tugevasti, harjutagu seda tegema pehmemalt, lugesdes järgmisi sõnu:

Harjutus:

73: lärsi, karjane, torisema, pirtsak, kirbu, tõrva, mürin, paras, marja, turu, kõre, turjal, nartsuga, võrgu, keerus, taaruma, puru, larka, hirmus, jurak j. n. e.

Harjutagu eraldama r-i nõrgal, raskel ja üliraskel astmel:

Harjutus:

74. kare, karrane, kardama; veri, verre; korrata, kordama; võre, võrratu, võrre; sari, sarjata, sarjama; tare, tarretus, tarre; meri, merre; kere, kerre; sure, surra, surmama; vari, varraste, varju; mure, murretud, murre; nari, narritama, narri; nuru, nurruga, nurru; vurak, vurre, vurrude; tõru, tõrretu, tõrru; pari,

parras, parri; hari, harras, harja; pure, purre, purde.

Üldharjutus.

75. Kurat põrgus kargas ringi, roomas rõõmust ruske tarre, rebib parrellt vereämbri, ruttas sirget rada orgu, arvas hirmsat rõngast raiu, roopaid rüüsta, ürgselt karju, kirevõrku, merre purra. Kärin, ragin riivas kõrvu: — Mürts ja mürts — ree raud see nõrgub, murdus kiirelt raske kirves. — vars — see kuradille kerre, kirves — mõrtsukalle verre.

j- häälik

j on ainuke poolvokaal, mis eesti keeles säilinud. Teda on kaunis kerge hääldada. Ta on i-ga lähedaselt sugulane. Tihti hääldatakse j-i i-na ja i-d j-na, kuid neid tuleb ilusasti üksteisest eraldada.

Hääldamisel liitub j ikka temale järgneva vokaali külge.

Harjutus:

76. aja, aia; saja, saia; maja, maias, haiu, hajuma; taie, tajuma; nõia, najatama; raiu, rajama; roiu, roju; tujukas, tuiama; oja, hoia; poja, põia; juga, iga; kaja, laia; paju, paivk.

Üldharjutus:

77. Jõulu Jüri vajas maja, asjaajajat ja jõudu. Jooksjal järjest jäljed sajus, juba jõudja paju rajal, — vaja palju sooja tuju. Kujur roju jõi ja ajas koju jõudes varjust jaise, sajust kõle — märja oja. Sõjas võitja seljal juba — pajust joikam kajas järjest:

Ninahäälikud.

n-, n- (ng), m- häälikud.

Ninahäälikuid hääldades tuleb panna tähele, et nad ilusti ninas kõlaksid, ja võimalikult eespool. Et seda saavutada, tehtagu järgmiselt: seatagu suu m (b) hääldamise kohaselt ja võimalikult ettepoole surudes, nii, et ninaluu värisemine välispoolt katsudes oleks hästi tunda.

78. m — — — m — — — a
am — ma — m — am — am

Seda harjutust korratagu iga vokaaliga, kuni m hakkab ilusti ninas kõlama.

Seatagu keel n (t) hääldamise kohaselt ja tehtagu samuti nagu m-i juures.

79. n — — — n — — — a
an — na — n — an — an

Korratagu iga vokaaliga.

Nüüd loetagu järgnevat harjutust ja katsutagu m-i ja n-i peal pikemalt peatudes

neile anda puhast ninakõla, ka sõna alul ja lõpul:

Harjutus:

80. täna, lina, kammi, oma, sõna, maja, nõgu, mõhk, nurk, kama, vana, viin, leem, nirk, mure, tüma, küün, neem, anum, inimene, esimene, teine, kümme, pann, pind, lumine, mürk, norima, masin, anna, amme, ilma, olnud.

m-i ja n-i sõnade lõpul s-i ja h järel, ei tohi hääldada täiesti kõlata, vaid poole kõlaga.

Harjutus:

81. kühm, käsn, tahm, osm, kõhn, pahn, lõsn, tuhm, rühm, puhm, lõhn, vihm, lahm, lasn, pahm, pasm, juhm, kahm, klähm, rähn, rähm, kahm, jahm, ihm, hühm, ehm, esm, läsn, rihm, rahn.

ng koosneb n-ist ja g-st. Teda ei tohi aga hääldada nagu n-i ja g-d kumbagi iseseisvalt (kin-g, sän-g, vaid king, säng), vaid ühe häälikuna; siiski tuleb hääliku lõpul anda väike g-tõuge.

Harjutage hääldama n-i.

Harjutus:

82. ving, pinge, rõngas, ning, tung, lõng, vang, säng, king, lāngu, manguma, pang, rong, kang, sünge, kuningas, oleng, toiming, istang, kungla, sang, õng, ang, hing, pung, rangid, tangud, rānga, ling.

Õpitagu hääldama m-i ja n-i esimeses, teises ja kolmandas vältes.

Harjutus:

83. kama, kammi, kamme; lõma, lõmu, lõmme; lina, linna, linnu; kuna, künna, kündma; punn, punni, punne; sama, sammu, samme, kana, kannu, kanda, pinu, pinnu, pinde; suman, summa, summade; tuma, tumma, tummade; sõna, sõnni, sõnne; rumal, rummu, rumme; ema, Emma, emma; konar, konna, konne; vana, vanni, vanne; pane, panni, panne.

Õpitagu hääldama ng-i kergel ja raskel astmel.

Harjutus:

84. rongi, ronge; tungi, tunge; rõngas, rõnga; kongi, kongide; vangi, vange; lang, langus; mängi, māngima; runga, rungade; tungal, tungla; tangu, tangude; sāngi, sānge; lingu, linge; hinge, hingi; vingi, vingudes.

Üldharjutus:

85. M Mimmi mõisas māngis muusik. — Ümber tamme klambri moodi

mõõnas, tammus inimmass ja māngumehed Mulgimaalta. Mõisa kambri lamas Alma, tummalt, murest ammu murtud. Mamma õmbles mehel' musta mütsi. Minna magas. Mürast hāmmastunud ema lemmik, Maimu, aimas mingit imet, mis on mõisast mõõda sammund, ema, Alma, murre matnud.

86. N-ng Ou ning õnne nurgeline nagu noori niitnud, nagu ringi lendav nool, ning enne hinge innustavat vingi langend kinni õnne-nuga, nagu nālgind linna-peni. — Naine noori, nugis-nāgu, tundis tungi linna minna; — nibin-nobin noppis naerid, nurgast nārtsind nilgeid kānde.

Häälikute peenenemine ehk palatalisatsioon.

Peenenemiseks või palatalisatsiooniks nimetatakse i-ja j- hääliku mõju konsonantidele t, d, s, l, n, kusjuures neid hääldades keele küljed laiemalt puutuvad vastu hambaid, igemeid või kõva suulage, nii et iga nimetatud hääliku ees kõlab õige nõrk i-häälik, ja nimelt siis, kui eelpool tähendatud konsonandid seisavad praeguse või endise i-ja j- hääliku ees, esimese ja teise silbi vahel või ühesilbilise sõna lõpul, näit.: võitja, kott, nudi, kass, asi, mall, kalju, vann, mõni j. n. e. Kui i või j-i ees seisavad mitu konsonanti, siis peeneneb nendest esimene, näit.: silmi, konti, kosti, palki j. n. e.

Kui eelmine silp on pikk, siis on peenenemine nõrgem, näit.: saali, seeni, paadid. kuulid j. n. e:

U- lõpuliste diftongide järele ei peenene d, n, l, s näit.: jaunis, sousti, kausi, tõusik j.n.e.

Üksikuis murrakuis peenenevad ka p, k, g, h, r, m.

Peale selle peenenevad konsonandid lastekeelseis ja meelitussõnades ilma i-ja j-i mõjuta, näit.: musu, poisu, tilluke, pusa, kutsa, kronu, kula, lollakas j. n. e.

Harjutage vahet tegema peenendusega ja peenenduseta konsonantide vahel.

Harjutus:

87. uni, unna; palgi, palga; mulgi, mulgu; kanni, kannu; nuti, nutu; talli, talle; kotti, kotta; silima, siluma; pulla, pulli; juti, jutu; kass, kas; vasak, vasik; halla, halli; selli, selle; podi, poodakse; vedima, vedama; kolli, kolle; pani, panna; üli, üla; öli, öla; vali, vala; jätis, jäta; ladin, ladus; padi, pada; muda, mudilane; kesa, kesi; kiili,

kiilu; ketis, ketas; latik, latak;
vana, vanik; Loodik, soolas; tuu-
line, tuulama; uudis, uudus; teeni,
teenus; Leeni, Leenu.

Suu ja keele trainaasn. Kiirkõne.

Nagu eelpool mainitud, peavad suu, s. t. huuled ja keel hääldamisel olema äärmiselt painduvad. Et seda painduvust omandada, tuleb harjutada järjekindlalt iga päev vähemalt 10 minutit. Järgnevaid harjutusi lugedes tuleb pidada silmas, et ükski häälikuist oma väärtust kui häälik ei kaotaks. Alguses loetagu aeglaselt, pärastpoole kiiremini ning lõpuks nii kiiresti kui saab; kuid iga häälik olgu selge ja puhas.

Harjutused.

Number klambreis iga harjutuse lõpul näitab, mitu korda tuleb harjutust korrata enne kui asuda teise harjutuse juure.

1) Võetagu kops parajal määral õhku täis ja hääldatagu nii kiires tempos kui vähegi võimalik ja nii kaua kui õhutagavarast jätkub:

88. papapapapapapapapapapapa (3)

Võetagu vahepeal õhku ja korratagu sama harjutust iga vokaaliga, näit.: pepepe, popopo j. n. e.

Nüüd tehtagu eelmist harjutust järgmiste konsonantidega: b, t, d, k, g, s, v, l, r, m, n.

2) Võetagu vahepeal parajal määral õhku, nagu eelmise harjutuse juures, ja loetagu:

89. papepopipupäöpöpüpapepopipupäöpö j. n. e. (3)

Seda korratagu samade konsonantidega, mis eelmise harjutuse juures märgitud.

3) Loetagu järgmisi silpe märgitud järjekorras:

90. apa, epe, opo, ipi, upu

aba
ata
ada
aka
aga
asa, ese, oso, isi, usu,
assa, esse, osso, issi, ussu,
ama
amma
ana
anna
ava
avva
ala
alla
ara
arra

j. n. e.

(5)

j. n. e.

(5)

4) Nüüd loetagu samuti märgitud järjekorras:

91. papa, pepe, popo, pipi, pupu

paba
tata
kaka
kaga

j. n. e.

(5)

sasa, sese, soso, sisi, susu.
sassa, sesse, sosso, sissi, sussu

mama
mamma
nana
nanna
vava
vavva
lala
lalla
rara
rarra

j. n. e.

(5)

5) järgnevaid harjutusi loetagu ette kirjutatud vokaalide vahelduse järjekorras, iga rida 5 korda, järgmisi konsonante iga üksiku rea juures alghäälikuks võttes: k, l, m, n, p, r, s, t, v.

92. a e o i u
kabin, kebin, kobin, kibin, kubin,

ä ö õ ü
käbin, köbin, kōbin, kübin
kapsti, kepsti, kopsti, kipsti, kupsti,
kápsti, kōpsti, kōpsti, kúpsti

kadil

kamma

karrel

kahit

kagun

kasip

kalkur

kaldma

kartve

kaklu

kastse

kalpla

kaenst

kaskset

kankst

kangna

j. n. e.

(5)

6) Järgmistest harjutustest loetagu iga üksikut võimalikult kiiresti ja nii kaua kui suulihaksed ja keel on täieliselt väsinud. Iga üksik häälik olgu täiesti puhas ja selge.

Pärast suu ja keele täielist väsimust tehtagu suuga tummi liigutusi ja nimelt nii, nagu hääldatakse vokaale järjekorras: aeioeuiou j. n. e.

93. 1 Roosikrants — rootsi kants.

2 Sõts sutsus — sots sitsis

3 Värv varras — varba värvid

4 Kaja vajab asjaajajat ja maja

5 Küngastelt otseti otsiti sitikaid

- 6 Suur aam — suur raam.
 7 Seitseteist sadat seitseteist tuhat seitseteist sadat seitseteist.
 8 Pörka trahti trehtri, vahtra prahti, tatra rehti.
 9 Keski käskis kaskat kisku.
 10 Rabas savi — rabas avi.
 11 Kalla, kulda kolde tulle.
 12 Mõningas mõnitas mõni kord mõnda, mõnikord mõnda mõningat mõnita. Mõninga mõnitus mõnda mõngat mõnikord mõnitab, mõnikord mitte.
 13 Kuidas küla mulle, nõnda mina külale.
 14 Hobu ohjata, mees piitsata, tee tolmuta.
 15 Kaheksasada kaheksakümmend kaheksa tuhat kaheksasada kaheksakümmend kaheksa.
 16 Hammas tõmbas — tõmbus hamba.
 17 Mannil ninas vana Anne ani nina.
 18 Hans haaras kah — sahk tah-tis vaha.
 19 Kah agu — ka hagu.
 20 Lirtsus, särtsus, lirtsus, lartsus, vibin, vabin, vubises.
- 94. Harjutus** (kiiresti lugeda).
 Tasakesi sosistasid kaugenevad karjalapsed ja kostsid sähvatades üksikud öökulli rõõgahtused. Haihtund, peenenenud, pimedusest susutatud, sõgedusest hirmutatud on valgust kartvad esemed. Plidin-pladin plagisevad vesiveski veevärava haaretiivad ning võrratu rutusti ülekülub uduga hallilla vulisev oja kangastus. Inisedes, mõmisedes kangutavad karielajad tampida mööda mülgasvirtsaseid, sooporiseid kariteid. Üksikud karjaajajatest jõmpsikatest virisesid tõinata, rāpaseid ninu nūhkides. Nende traatvalusad vitsad vingusid õhus, allasadas loomade turjile.

Hingamise tarvitamine.

Hingamise tarvitamise juures hääldamisel tuleb panna tähele kohti:

1) Õhku peab tarvitama väga kokkuhoidlikult, ökonoomselt, s. t. nii, et rääkides mitte rohkem õhku välja ei lastaks kui seda hääldamiseks tingimata tarviline. Liig rohke õhuvool rääkimisel sünnitab mingisuguse kõrvalkahina, mida küll palju kuulda ei ole, kuid mis häält tublisti tumestab ja rääkijat

väsitab. Teatud üksikul juhtumel (oigamine õhkamine, hoogus sosin-kõne jne.) võib õhku tarvitada rohkemal määral. Ei tohi aga õhku vägivaldselt tagasi hoida, andes teda liig vähe, kusjuures hääl võib kergesti kurgus kõlada, jätkuliseks muutub ja õhuvoolu peab reguleerima diafragma ühes kõhulihastega, aga mitte mingisugune kitsendus-sulg või surve hingekõris või kõrisõlmes. Oletame, et oleme sisse hinganud hästi sügavasti ning algame nüüd kõnet. Kui kõne alates laseme loiuks diafragma kopsudele ja tõukab enam õhku välja kui seda tarvis oleks. Kui nüüd seda märkame ja katsume hoida tagasi kõris sünnitatud kitsenduse läbi, siis on kõrisõlme ja kaela lihased tegevuses, pingul õhu tagasihoiust ja hääldamisprotsess saab segatud, mistõttu hääl muutub ebaühtlaseks, vankuvaks ja tõukeliseks. Õhu kinnipidu ja reguleerimine on diafragma ja kõhulihaste asi. Viimased peavad rääkimisel olema vahetpidamatult aktiivsed, ja tulekasti hoidma seevõrra avali või kopsu tühjenedes suruma nii palju kopsudele, kui palju õhku hääldamine just tarvitab, nii et kõrisõlm vabaneks liigsest tegevusest. Ka mõjub kõrisõlmega õhupidu väga halvasti häälepaeltele, neid haigeks ja limaseks tehes.

Et harjuda õhku kokku hoidma ja ühe hingamisega võimalikult palju rääkima, on tarvis lugeda heksameetrit. Lugeses võetagu alguses esimese rea järele õhku, siis katsutagu lugeda kaks rida ühe hingamisega, siis kolm, neli, viis jne. kuni 10—15 reani. Särasel lugemisel ei ole tähtis lausete loogiline ehitus, vaid rääkimine olgu puhas, kõlav ühetasane ja parajas tempos; mitte rutata ega venitada. Harjutades ärgu pingutatagu kopspe liiaks, nii et sisse hingates kõhu kohal hakkab valu. Samuti ärgu räägitagu kuni äärmise õhupuuduseni, — pingutades, vaid kopsudesse peab alati jääma väike õhutagavara.

Harjutus:

95.
 Sepp aga vasara tõstis, kui [oleks see takune koonal,
 Ülesse ainukse käega ja virutas kullale pihta,
 Hoopide järele hoobi just nõnda kui rabi-sev rahe.
 Rängasti raksatas kuld, kui rahet rammu tal roppis,
 Sädemeid särinal sähvas, et tuiskasid tuliselt uksest
 Kaugele sülda küll sada, kus süütasid ikka veel kulu,
 Tuld aga aknasta tungis ja leekisid katusest loitis,

Peletas eemale linde ja kuivatas kuu-
siku oksid.

Mürtsud ei mürakad olnud, ei olnud
ka väetimid väiksed:

Kostsid peenikoorm maad läbi mää-
ratu männiku nõnda

Külasse otsegu taat oleks toksinud
ukse ees kiva.

Viimati jahenes kuld, piin peksmisest
lõppes tal otsa,

Uuesti tulesse rändas, kuid alasi ootas
ta kaim.

Kolm ööd, päevagi kolm töö järjesti
edasi kestis,

Ilma et sepp oleks puhand ehk kordagi
einele läinud,

Otsa eest ojana tilkus küll punetand
põskehigi,

Siiski ei sepp sest hoolind, vaid
kuivatas tilku,

Aineli matsusid mõõtis ja pinnis ja
proovis ja silus.

Väledalt väikusid kannad; kui jooksi-
vad osavad orjad

Sedamaid sepale tuues, mis taguja
tarvitas iial,

Tirisid sülega süsi ja tõmbasid lihavat
lõõtsa,

Kui ka kordade järel nad söomas ja
puhkamas käisid,

Kasvasid kivid neil kandu, kes litsusid
lihavat lõõtsa,

Sigisid särgid neil selga, kes sütega
söötsivad tulda.

Kui üht lugu nii sepp kolm päeva ja
liiakski kolm ööd

Tagund tublisti, vaat, siis valmises
viimati vanker.

Sääraseks kõigiti sirgus, kui vanataat
igatsend sepalt,

Uhkem ja toredam kõigist, mis valmis-
tand tänini vasar.

Särises otsegu päike, kui õhtulla vee-
remas looja,

Hiilgas ja säras kui kuu ööd võlvilda
valgustes vaikselt

Vaskised vankeri tejad ja vaskised
rataste rummud,

Vaskised rataste vitsad ja vaskised
rataste naelad,

Hõbedast rataste põiad ja hõbedast
aisad ja nõõrid;

Kullasta kodarad kõik ning kullasta
ruumikas kere,

Kullasta korraga seest veel kenasti
ehitud ära.

Täkkusid täiesti tosin ees aset tal lah-
kesti leidsid,

Kellega edasi vanker kui hüüd nõnd
viledalt vuras,

Lennates lindudest, tuulest ja tormidest
mühinal mööda.

Müdinale paukusid paed, mäed mühasid
mürinal vastu,

Müdinast laskusid lained ja kohasid
õitsevad orud,

Vabises, värises maa ning vahutas
mässates meri.

Penikoorm pikuti ette ju tugeva tule-
kut tunti,

Kümnete verstade peale ta sõitmise
vurinat kuuldi.

Siiski ta hoosteta sõitis, kui lükati
joonele korra,

Edasi samuti just, kui veaks ees para-
jam hobu.

(M. J. Eisen.)

2) Õhutagavara täienduses peab olema
väga hoolas. Kõneldes peab katsuma sisse
hingata igal võimalikul juhtumil: grammati-
listel ja loogilistel pausidel ning üksikuil
mõttepeatusil — ühe sõnaga, igas kohas,
kus seda lubab kõne truktum. Ohku peab
võtma selle järgi, kui pikk lause on rääkida.
Võtame näiteks järgmise luule:

96. Päike on puude ladvale laskund
Oksile helmeid riputades.

Ilmsi unesid hõljutades
painduvad oksad, valgusest raskund.

Üle ilma lilla kangas on laotet,
päikene selles litriteks jaotet.

Tundub kergeil sammel sel vaibal
kõnnitavat,

jälgedelt langedes õisi kui jumalannalt
üle kõige, üle minu, kelle hing nüüd

kõigile avat,

üle sinu, oo neitsi, kes tuled kui lille-
tel rannalt.

(J. Semper)

Esimene võimalus õhku võtta oleks siin
teise rea lõpul, teine — neljanda rea lõpul,
kolmas — kuuenda rea lõpul, neljas — ühek-
sandas reas „üle kõige“ järele (sügavasti,
kiiresti), viies — üheksanda rea lõpul (lühid-
alt, kiiresti). Kui nüüd näiteks kuuenda rea
lõpul õhku ei võeta või võetakse vähe, siis
ei jõuta rääkida kuni järgmise kohani, kus
hingamine on lubatud, vaid tuleb hingata
säärases ebasoodsas kohas, nagu seitsmenda
rea lõpul või, mis veel pahem, kuski rea
keskel, samuti ebasoodus oleks õhku võtta
esimese või viienda rea lõpul või kümneenda
reas „üle sinu“ või „oo neitsi“ järele.

Kui tarvis on öelda, pikemaid lauseid ühe
hingamisega, näiteks:

(Järgneb.)

Eesti Haridusliidu teatritarvete lao näidendite laenukogus olevate näidendite nimestik.

Paljud seltsid on avaldanud soovi, et Liit avaldaks seltside poolt Liidu laenukogusse nende poolt saadetud näidendite nimekirja. Liidul oli kavatsus avaldada seda koos mängimiseks soovitatavate näidendite nimestikuga, kuid kuna viimase avaldamine veel viibib, siis avaldab teatritarvete ladu allpool kõigi ko-

gus olevate näidendite nimekirja, mille hulgas on küll ka neid, mis ei suuda rahuldada kõiki nõudeid, kuid lähemal ajal ilmuva soovitatavate näidendite nimekirja alusel on siis seltsidel võimalik nende hulgast valida sobivaid.

Ahned neid. Kusta Toom. Naljamäng ühes vaatuses.

Ainult kolm sõna. Naljamäng ühes vaatuses. Altkäemaks. Grossthal. Nali kahes vaatuses. Ameerika Kristus. H. Raudsepp. Komöödia neljas vaatuses.

Anna-Liisa. M. Canth. Kolmevaatusine draama. Armastus ja ühistegevus. Paavo Montonen. Naljamäng ühes vaatuses.

Armukütid. E. Vöhrmann. Jant ühes vaatuses. Arusaamatu lugu. O. Luts. Nali ühes vaatuses.

Ainus idealist. O. Luts. Nali ühes vaatuses. Beliali tütar. R. Kneisel. Naljam. viies vaatuses. Demobiliseeritud perekonnaisa. Milli Mallikas. Komöödia kolmes vaatuses.

Dr. Lutsu kosjareis. Nali ühes vaatuses.

Dr. Kure kõnetund. Reich'i järele. Naljamäng ühes vaatuses.

Ebajumal. J. Mändmets. Näidend kolmes vaatuses. Ebajumala ohvrid. J. Lääne. Näidend kolmes vaatuses.

Ebalehtnant. Gonnadi järele. Nali ühes vaatuses. Elutöö. J. Mändmets. Näidend kolmes vaatuses.

Enne kukke ja koitu. A. Kitzberg. Draama neljas vaatuses.

Emake maamuld. Agnes Taar. Näidend kolmes vaatuses.

Enesetapjate klubi. Stievensoni jutu järele. Näidend kolmes vaatuses.

Enesetapja. Rutkovski. Nali ühes vaatuses.

Enne kukke ja koitu. A. Kitzberg. Draama neljas vaatuses.

Esimene mõrja öö. H. Saar. Draama neljas vaatuses.

Hans Hädavares. Naljamäng kolmes vaatuses. Indrani. R. Blaumann. Draama viies vaatuses.

Inimese hind ja väimehe väärtus. J. Orgussaar. Naljamäng kolmes vaatuses.

Isaisa viisi. Nali ühes vaatuses.

Ihnus. Mollièr. P. Toom. Naljamäng neljas vaatuses.

Juhtumise metsas. L. Röömus. Lastenäidend ühes vaatuses.

Järk-järgult. Müller. Rahvatükk viies vaatuses.

Jüri ja Mari. E. Vöhrmann. Komöödia ühes vaatuses.

Jüri Rumm I jagu. J. Metua. Rahvatükk neljas vaatuses.

Jüri Rumm II jagu. J. Metua. Rahvatükk viies vaatuses.

Jüri Rumm III jagu. J. Metua. Rahvatükk kolmes vaatuses.

Kaheksapuudane ämm. K. Kaasik. Naljamäng ühes vaatuses.

Kahepaiksed. Chr. Rutoff. Näidend kolmes vaatuses.

Karjaurimisel. A. Teppan. Nali ühes vaatuses.

Kaks argpüksi. E. Labich'i järele. Naljamäng ühes vaatuses.

Kaotatud õigused. Aspaasia. Draama viies vaatuses.

Kaval Ants ja Vanapagan. A. Kitzberg. Muinaslooline naljamäng viies vaatuses.

Kangur. A. Kotzebue. Näidend ühes vaatuses.

Kanekordne surm. E. Lampson. Nali ühes vaatuses.

Kihlus. A. Kivi. Naljamäng ühes vaatuses.

Kes teab mis tarvis see hea on. A. Kotzebue. Naljamäng ühes vaatuses.

Kisa järele kihlus. A. R. Naljamäng kolmes vaatuses.

Kjusupulk. R. Kneisel. Naljamäng neljas vaatuses.

Kodutulek. H. Graf. Ühevaatusline draama laludega.

Kolmat aega vallavanem. J. Liiv. Näidend viies vaatuses.

Kosilane. J. Mändmets. Näidend ühes vaatuses.

Kosjas. A. Tshenov. Naljamäng ühes vaatuses.

Kosilane Kaukaasiast. H. Kivi. Naljamäng ühes vaatuses.

Klaas vett. Roger. Ühes vaatuses.

Koerakasvatuse eriteadlane. M. Aitsam. Jant kahes vaatuses.

Kommissari härra. G. Gourteline. Ühevaatusline pilt elust.

Koduhani. A. Teppan. Nali ühes vaatuses.

Kroonu onu. J. Kunder. Naljamäng kahes vaatuses.

Kuidas nad suitsetamise maha jätsid. V. Trachtenberg. Naljamäng kahes vaatuses.

Kustas kosib Mikkli. P. Jakobson. Naljamäng kolmes vaatuses.

Kuidas nõiaks saab. G. Frisch. Näidend laludega neljas vaatuses.

Külaarsti juures. E. Lampson. Naljamäng laludega ühes vaatuses.

Laen ja vargus. P. Madjsson. Näidend kolmes vaatuses.

- Lauluisa ja Kirjaneitsi. A. Adson, Näidend kolmes vaatuses.
- Laurits. A. Kitzberg, Näidend kolmes vaatuses.
- Loreida. J. Põhjalane, Muinaslooline näidend neljas vaatuses.
- Läbiotsimine. Plasmidict. Naljamäng kahes vaatuses.
- Laenatud sabakuub. R. Müller, Nali ühes vaatuses.
- Lootus õnnistuse peale. H. Heymanns, Draama neljas vaatuses.
- Maakuld. A. Aitsam, Rahvatiikk neljas vaatuses.
- Marutõbine. B. Berg, Näidend neljas vaatuses.
- Meie naised. H. Tiit, Rahvatiikk neljas vaatuses.
- Meestepõlgaja. M. Vuori, Naljamäng kolmes vaatuses.
- Meie aja kilplased. G. Groschmidt, Naljamäng kahes vaatuses.
- Mejeri tütar. J. Raivio, Naljamäng ühes vaatuses.
- Meie metsamajas. Martti Vuori, Naljamäng kahes vaatuses.
- Metsamajas. R. Skovronneck, Näidend neljas vaatuses.
- Minu Bebi. M. Hanneken, Naljamäng kolmes vaatuses.
- Mikumärdi. H. Raudsepp, Komöödia viies vaatuses.
- Mis ime see on? M. Kurikka, Naljamäng ühes vaatuses.
- Mis pärast surma sündis. J. Thime, Naljamäng kolmes vaatuses.
- Moodne Kain. A. Mälk, Draama neljas vaatuses.
- Mässajad. Chr. Ruoff, Draama neljas vaatuses.
- Mängumehe laulud. R. Keisel, Rahvatiikk lauludega viies vaatuses.
- Mõisavalitseja saladus. R. Kneisel, Naljamäng neljas vaatuses.
- Mündiku kolmkümmend seitse senti. E. Labich'i järele, Komöödia ühes vaatuses.
- Marutõbine. Bruno Berg, Näidend neljas vaatuses viies pildis.
- Neetud talu. A. Kitzberg, Komöödia neljas vaatuses.
- Noore neiu süda. A. Avertschenko, (Kivilombi Ints), Naljamäng ühes vaatuses.
- Number üks ja kaks. E. Labich'i järele, Naljamäng ühes vaatuses.
- Nurjaläinud äpardus. Kivilombi Ints, Naljamäng ühes vaatuses.
- Onu paremad päevad. O. Luts, Naljamäng ühes vaatuses.
- Okupatsioon. T. Braks, Näidend kolmes vaatuses.
- Paunvere. O. Luts, Lustmäng kolmes vaatuses.
- Pila-Peetri testament. A. Kitzberg, Nali kahes vaatuses.
- Perekondlik söögimaja, Nali kolmes vaatuses.
- Poissmehed. E. Vilde, Naljamäng kolmes vaatuses.
- Poissmehed. E. Pohl, Nali kahes vaatuses.
- Punga Mart ja Uba Kaarel. A. Kitzberg, Rahvatiikk kolmes vaatuses.
- Päikese kiir. R. Vach, Näidend ühes vaatuses.
- Pärna talus. H. Schmidt, Viies vaatuses.
- Pärjad. O. Luts, Nali ühes vaatuses.
- Põrunud aru õnnistus. H. Raudsepp, Komöödia viies vaatuses.
- Saladused. Ungerson, Näidend kolmes vaatuses.
- Saladusline ümbersündimine. Naljamäng kolmes vaatuses.
- Side. E. Vilde, Draama neljas vaatuses.
- Soo pinnal, Näidend kolmes vaatuses.
- Suured vaimud. J. Orgussaar, Naljamäng kolmes vaatuses.
- Suure linna ilu. Naljamäng kolmes vaatuses.
- Surnute püha. Jaan Lintrop.
- Sõda pruudi pärast. E. Pohl, Naljamäng ühes vaatuses.
- Sõnajala õis. E. Peterson, Näidend kolmes vaatuses.
- Tambovi tädi. Naljamäng lauludega kolmes vaatuses.
- Tasuja. A. Trilljärv, Draama kuues pildis.
- Tohiku Juula ämm. A. Peterson, Näidend neljas vaatuses.
- Tuletikk kahe tule vahel. Prantsuse keelest K. Mühang, Nali ühes vaatuses.
- Tuulte pöörises. A. Kitzberg, Draama viies vaatuses.
- Tähepoeg. A. Sunne, Näidend lastele ühes vaatuses.
- Tõrretalu tagatoas. A. Paluoja, Naljamäng kolmes vaatuses.
- Tüli tühja asja pärast. K. Pinkovski, Pilkenali ühes vaatuses.
- Türgi hobuse muna. Naljamäng kolmes vaatuses.
- Tõusiku kosjakäik. E. Lampson, Nali ühes vaatuses.
- Uued sihid, uued vaated. O. Groschmidt, Näidend kolmes vaatuses.
- Uues korteris. M. Metsanurk, Naljamäng ühes vaatuses.
- Ranna piiga. Bruno Berg, Draama neljas vaatuses.
- Vanad poisid. R. Nisch, (K. Triipus), Naljamäng ühes vaatuses.
- Vana lugu — alati uus, P. Pjina, Komöödia kolmes vaatuses.
- Vargad. R. Blaumanni järele, Naljamäng kahes vaatuses.
- Viimne pidu. O. Luts, Näidend ühes vaatuses.
- Vaitolemine. V. Bilibin, järele. P. Talts, Nali ühes vaatuses.
- Ühe hiire pärast. L. Ludvigov, Naljamäng ühes vaatuses.
- Ülemiste vanake. O. Luts, Muinasjutt ühes vaatuses.
- Ühistegelased. A. Teppan, Pilkenali kahes vaatuses.
- Arimehed. O. Luts, Pilkenali kolmes vaatuses.
- Õnnepõrgu. A. Karheidung, Satüüriline komöödia kolmes vaatuses.
- Võlglane. A. Tammann, Näidend kolmes vaatuses.